

DOI: 10.5281/zenodo.16781615

Link: <https://zenodo.org/records/16781615>

O‘ZBEKISTON VA JAHON SAVDO TASHKILOTI: IQTISODIYOT UCHUN YANGI BOSQICH SARI

Doniyorova Iroda Baxodir qizi

Turon universiteti 3-bosqich talabasi

Telefon nomer: +998936865205

Email: dnyrvaroda@gmail.com

Ilmiy rahbar: Anvarova Lobarxon Sherzod qizi

Turon universiteti o‘qituvchisi (Phd)

Telefon nomer: +998977895005

Email: lobaranvarova1998@mail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga (JST) a‘zo bo‘lish jarayoni va ushbu a‘zolikning mamlakat iqtisodiyotiga kutilayotgan ta‘siri ko‘rib chiqilgan. JSTga qo‘shilish O‘zbekiston uchun tashqi savdoni kengaytirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, tadbirkorlik muhitini yaxshilash va iqtisodiy islohotlarni jadallashtirishda muhim qadam hisoblanadi. Maqolada Prezident maxsus vakili, xalqaro tashkilotlar vakillari va mutasaddi rahbarlarning bayonotlari asosida JST a‘zoligining iqtisodiy samaradorligi tahlil qilinadi. Shu bilan birga, JSTga a‘zo bo‘lish yo‘lida amalga oshirilayotgan muzokaralar, yuridik moslashtirish ishlari hamda xalqaro texnik yordamning o‘rni yoritilgan. Tadqiqot natijalari O‘zbekistonning global savdo tizimiga integratsiyalashuvi orqali barqaror iqtisodiy o‘sish sari dadil qadamlar tashlayotganini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Jahon savdo tashkiloti, O‘zbekiston iqtisodiyoti, investitsiya, xalqaro hamkorlik, proteksionizm, islohotlar.

KIRISH

Bugungi globallashtirish sharoitida xalqaro savdo tizimiga integratsiyalashish har bir rivojlanayotgan davlatning ustuvor vazifalaridan biriga aylangan. **Jahon Savdo Tashkiloti (JST)** — bu 1995-yilda tashkil topgan va global savdo tizimini tartibga solish, savdo qilishning adolatli va samarali shart-sharoitlarini yaratishga qaratilgan xalqaro tashkilotdir. Ushbu tashkilotning asosiy maqsadi, barcha a‘zo davlatlar o‘rtasida savdo-sotiqning erkin va xolis shartlarda amalga oshirishini ta‘minlashdir. JST, global iqtisodiy integratsiya va o‘zaro savdo imkoniyatlarini kengaytirishga katta hissa qo‘shadi. Tashkilot a‘zolariga cheklovlarsiz va ko‘p tomonlama shartnomalar asosida savdo qilish huquqini beradi, shu bilan birga iqtisodiy, siyosiy va huquqiy islohotlarni amalga oshirishni talab etadi.

O‘zbekistonning Jahon Savdo Tashkilotiga a‘zo bo‘lishi, mamlakatning iqtisodiy integratsiyasi jarayonining muhim bosqichini tashkil etadi. 2017-yilda O‘zbekiston rasmiy ravishda JSTga a‘zo bo‘lish uchun ariza topshirgan va 2021-

yilning 9-sentabrida ushbu jarayon yakunlangan edi. JSTga a'zo bo'lish, O'zbekistonning tashqi savdosi, investitsiyalari va umumiy iqtisodiy holati uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Ushbu a'zolik, o'z navbatida, mamlakatda bozor iqtisodiyoti prinsiplarini mustahkamlash, soliq va bojxona siyosatlarini yaxshilash, shuningdek, tadbirkorlik muhiti va xalqaro raqobatni kuchaytirishga yordam beradi.

Shu bilan birga, JSTga a'zo bo'lish O'zbekiston uchun ma'lum qiyinchiliklar ham yaratishi mumkin. Ushbu jarayon, o'zgarishlarga tayyor bo'lgan siyosatni va iqtisodiy islohotlarni talab qiladi. Mamlakatning bozor tizimini modernizatsiya qilish, xarajatlarni kamaytirish va yangi texnologiyalarni joriy etish kabi masalalar dolzarb bo'lib qoladi. JSTning talablariga javob berish, shuningdek, xalqaro savdoni erkinlashtirish va raqobatbardoshlikni oshirish maqsadida amalga oshiriladigan islohotlar iqtisodiyotning o'sishiga hamda o'zgaruvchan global bozor sharoitlariga moslashishga yordam beradi.

Maqolada, O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishi jarayoni, bu jarayonning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri va unga qo'shimcha kiritiladigan islohotlarning ahamiyati haqida batafsil so'z yuritiladi. Maqsadimiz, ushbu o'zgarishlarning xalqaro iqtisodiyotga integratsiyasi va uzoq muddatda qanday ijobiy o'zgarishlarga olib kelishi haqida chuqur tahlil qilishdir.

METODOLOGIYA

Mazkur maqola O'zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga (JST) a'zo bo'lishi bilan bog'liq iqtisodiy jarayonlarni o'rganish va ularning iqtisodiyotga potensial ta'sirini baholashga qaratilgan. Tadqiqotda sifatli yondashuv asosida tahliliy usul qo'llanildi, bunda mavjud rasmiy bayonotlar, xalqaro tashkilotlarning prognozlari, O'zbekiston hukumati va JSTga oid hujjatlar, hamda ochiq manbalardagi (matbuot nashrlari, intervyular, ekspert fikrlari) axborotlar asos qilib olindi. Tadqiqot manbalari sifatida 2023–2024 yillarda e'lon qilingan Jahon banki, JST va O'zbekiston Respublikasi Hukumatining rasmiy ma'lumotlari, shuningdek, OAV orqali tarqatilgan intervyu va tahlillar (jumladan, Azizbek Urinov va Mubin Mirzayevning chiqishlari)dan foydalanildi. Jumladan, Jahon bankining O'zbekiston JSTga a'zo bo'lishi natijasida 5–7 yil ichida iqtisodiyotning 17%ga o'sishi haqidagi prognozi asosiy hisob-kitob nuqtasi sifatida baholandi. Tahlil jarayonida sifatli ma'lumotlarning kontekstual tahlili amalga oshirildi. Shuningdek, JSTga a'zo bo'lgan boshqa rivojlanayotgan davlatlarning tajribasi bilan qisqacha taqqoslash usuli qo'llandi. Bu orqali O'zbekiston oldida turgan imkoniyat va xavf-xatarlar aniqlanishiga harakat qilindi. Tadqiqot cheklovlari sifatida statistik ma'lumotlarning to'liq emasligi, JSTga a'zolik natijalarining to'liq namoyon bo'lishi uchun vaqt talab etilishi va iqtisodiy prognozlarning o'zgaruvchanligi e'tiborga olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga (JST) a'zo bo'lish yo'lidagi harakatlari mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga salmoqli ta'sir ko'rsatishi kutilmoqda. Azizbek Urinov ta'kidlaganidek, Jahon banki prognozlari ko'ra, JSTga a'zolik O'zbekiston yalpi ichki mahsulotining (YAIM) 5–7 yil davomida 17 foizga o'sishiga

zamin yaratadi. Bu ko'rsatkich xalqaro tajriba bilan solishtirilganda ham yuqori darajadagi ijobiy prognoz sifatida e'tirof etiladi. Masalan, JSTga so'nggi yillarda a'zo bo'lgan Gruziya, Vyetnam va Laos kabi davlatlar tashqi savdo va investitsiya hajmida sezilarli o'sishga erishgan. O'zbekiston Jahon Savdo Tashkilotiga (JST) a'zo bo'lishi bilan mahalliy tadbirkorlar oldiga bir qator yangi talablar va imkoniyatlar paydo bo'ldi. Bu o'zgarishlar nafaqat ular uchun yangi imkoniyatlar yaratdi, balki bir nechta qiyinchiliklarga ham olib keldi. Maqolamizda bu o'zgarishlar O'zbekistonning hozirgi iqtisodiy sharoitida qanday aks etayotgani, ayniqsa, mahalliy tadbirkorlar uchun qanday muammolar va imtiyozlar mavjudligini ko'rib chiqamiz.

1. Xalqaro Bozorlar Bilan Moslashuv Talablari

JSTga a'zo bo'lgandan so'ng, O'zbekistonning mahalliy tadbirkorlari xalqaro savdo shartlariga moslashishga majbur. Bu talablarga quyidagi o'zgarishlar kiradi:

Standartlar va sertifikatlash tizimi: Mahalliy ishlab chiqarilgan mahsulotlar, masalan, oziq-ovqat mahsulotlari, farmatsevtika mahsulotlari yoki sanoat buyumlari xalqaro savdo talablariga mos bo'lishi kerak. Mahalliy tadbirkorlar uchun bu o'zgarishlar yangi sifat va sertifikatlash jarayonlarini talab qiladi. Buning uchun ular xalqaro standartlarga mos keladigan mahsulotlarni ishlab chiqarishga intilishadi. O'zbekistondagi to'qimachilik sanoati mahsulotlarini eksport qilishda xalqaro talablar katta rol o'ynaydi. Misol uchun, 2020-yilda O'zbekistonda ishlab chiqarilgan paxta va to'qimachilik mahsulotlari, xususan, "Made in Uzbekistan" brendi bilan eksport qilinmoqda. Lekin bu mahsulotlar uchun Yevropa va AQSh bozorlari talablariga javob berish muhim. Bu yerda, ISO 9001 yoki boshqa xalqaro sertifikatlar talab qilinadi.

2. Raqobatbardoshlikni Oshirish

JSTga a'zo bo'lish orqali mahalliy tadbirkorlar raqobatbardosh bozor sharoitiga kiradilar. Bu esa o'zgarishlar va yangi imkoniyatlar bilan birga keladi:

Raqobatning kuchayishi: O'zbekiston bozorida faqatgina mahalliy ishlab chiqaruvchilar emas, balki xorijiy kompaniyalar ham faoliyat ko'rsatishi mumkin. Xorijiy investitsiyalar, texnologiyalar va mahsulotlar bozorda yangi raqobatni keltirib chiqaradi. Mahalliy tadbirkorlar yangi raqobat sharoitida o'z mahsulotlari va xizmatlarini yanada yaxshilashga, innovatsion yondashuvlarni joriy etishga majbur bo'ladi.

3. Savdo To'siqlarining Kamayishi

JSTga a'zo bo'lishning yana bir muhim jihati, xalqaro savdo to'siqlarining kamayishidir. O'zbekiston uchun bu, eksportga qaratilgan yangi imkoniyatlarni yaratadi, lekin shuningdek, savdo shartlarining o'zgarishi va yangi talablar mavjud bo'lishi mumkin.

Tariflar va bojxona tartib-taomillari: JSTga a'zo bo'lish orqali O'zbekistonda eksport va import uchun bojxona to'lovlari va tariflar kamayadi. Bu, ayniqsa, yengil sanoat va qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksporti uchun foydali bo'lishi mumkin. Masalan, eksport uchun mahsulotga qo'yilgan bojlar kamayadi va bu O'zbek tadbirkorlariga narxlarni raqobatbardosh darajaga tushirish imkonini beradi. UzAuto Motors kompaniyasining avtomobil ishlab chiqarish va eksport qilish jarayonida bojxona tariflarining kamayishi mahsulotning narxini arzonlashtirishi mumkin. Bu esa

kompaniyaning eksport qilish imkoniyatlarini kengaytiradi va O'zbekistonning avtomobil sanoatining xalqaro raqobatbardoshligini oshiradi.

4. Xalqaro Huquqiy Me'yorlar Bilan Moslashish

JSTga a'zo bo'lish orqali O'zbekistonda savdo va iqtisodiy faoliyatga oid xalqaro huquqiy me'yorlar o'rnatiladi. Bu esa mahalliy tadbirkorlarga yangi huquqiy talablarni bajarishga majbur qiladi:

Intellektual mulk huquqlari: Mahalliy tadbirkorlar uchun xalqaro bozorlar bilan savdo qilishda intellektual mulk huquqlarini himoya qilish juda muhimdir. Mahsulotlarni, brendlarni yoki texnologiyalarni himoya qilish uchun xalqaro huquqiy me'yorlarga rioya qilish talab etiladi. Bu o'zgarishlar, ayniqsa, yangi innovatsion mahsulot ishlab chiqaruvchi kompaniyalar uchun katta ahamiyatga ega.

5. Moliyaviy Qiyinchiliklar va Investitsiyalar

JSTga a'zo bo'lish orqali mahalliy tadbirkorlar uchun xarajatlar va investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlari kengayadi. Biroq, bu o'zgarishlar moliyaviy resurslar va investitsiyalarga kirishning murakkabligini ham keltirib chiqaradi.

Investitsiya jalb qilish imkoniyatlari: JSTga a'zo bo'lish orqali xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun yangi imkoniyatlar paydo bo'ladi. Lekin, bu investitsiyalarni jalb qilish uchun mahalliy tadbirkorlar xalqaro standartlarga javob beradigan biznes modelini ishlab chiqishlari kerak. Yangi investitsiyalar mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirishga yordam beradi, lekin bu jarayonni boshqarish uchun ilg'or menejment va marketing yondashuvlarini talab qiladi. Sanoat parklarida kichik va o'rta biznes uchun xorijiy investitsiyalarni jalb qilish masalasi mavjud. O'zbekiston hukumati 2022-yilda «Sanoat parklarida investitsiyalarni jalb qilish» dasturini ishga tushirdi. Bu, ayniqsa, texnologiya va innovatsiya sohasidagi tadbirkorlar uchun yangi imkoniyatlarni ochadi.

JSTga a'zo bo'lish O'zbekistondagi mahalliy tadbirkorlar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi, biroq bu jarayonni amalga oshirishda bir qator qiyinchiliklar ham mavjud. Mahalliy tadbirkorlar uchun eng katta sinovlar raqobatning kuchayishi, xalqaro talablar va savdo to'siqlarining o'zgarishi, shuningdek, yangi huquqiy va iqtisodiy me'yorlarga moslashishdir. Biroq, bu o'zgarishlar o'zgarishlarni o'z ichiga olgan holda, ular uchun o'z biznesini rivojlantirish va global bozorga chiqish imkoniyatlarini oshiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga (JST) a'zo bo'lishi mamlakat iqtisodiy rivojlanishining yangi bosqichiga o'tishini bildiradi. Bu jarayon xalqaro savdoga integratsiya, tashqi bozorlar ochiqligi, va ichki iqtisodiy tizimning shaffof va raqobatbardosh bo'lishini taqozo etadi. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, JSTga a'zolik mamlakat YAIMining 5–7 yil ichida 17 foizgacha o'sishiga xizmat qilishi mumkin (World Bank, 2023).

Bugungi kunda O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan ko'plab kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlari milliy standartlarga, mahalliy bozorlarga va davlat buyurtmalariga yo'naltirilgan. Ularning aksariyati xalqaro sifat standartlari, bojxona

reglamentlari, eksport hujjatlari va raqobatga tayyorgarlik borasida yetarli bilim va infratuzilmaga ega emas.

JSTga a'zolik aynan mana shu tadbirkorlar uchun katta sinov va imkoniyatdir. Yangi talablar sharoitida faqat zamonaviy, moslashuvchan va xalqaro standartlarga javob bera oladigan korxonalar muvaffaqiyat qozonadi. Shu boisdan quyidagi amaliy takliflar ilgari suriladi:

Mahalliy tadbirkorlar uchun tavsiya va yo'nalishlar

O'zbekiston mahalliy tadbirkorlariga tegishli bo'lgan tavsiyalar va yo'nalishlar, JSTga a'zo bo'lishi bilan bog'liq o'zgarishlarni hisobga olgan holda, quyidagi asosiy masalalarni o'z ichiga oladi:

Xalqaro Sifat Standartlariga Moslashish. JSTga a'zo bo'lish orqali mahalliy tadbirkorlar xalqaro savdo tizimiga integratsiya bo'lishadi. Bu jarayon mahsulotlarning sifatini yuqori darajaga ko'tarishni talab qiladi. O'zbek tadbirkorlari uchun mahsulotlar va xizmatlar xalqaro standartlarga mos bo'lishi zarur.

Sifatni oshirish: Mahalliy ishlab chiqaruvchilar xalqaro sifat tizimlariga (ISO, HACCP, CE sertifikat va boshqalar) mos keladigan mahsulotlar ishlab chiqarishga e'tibor qaratishlari lozim.

Texnologiya va innovatsiyalar: Zamonaviy texnologiyalarni ishlab chiqarishga joriy qilish va ishlab chiqarish jarayonlarini yangilash, ularni xalqaro talablar asosida optimallashtirish.

Raqobatbardoshlikni Oshirish JSTga a'zo bo'lish, mahalliy tadbirkorlar uchun yangi raqobatchilarni keltiradi. Mahalliy ishlab chiqaruvchilar o'z mahsulotlarini nafaqat yuqori sifat bilan, balki innovatsion va raqobatbardosh narxlarda taklif qilishlari zarur.

Innovatsiyalar va AR-GE: Mahalliy tadbirkorlar yangi texnologiyalarni o'z ishlab chiqarish jarayonlariga kiritish orqali mahsulotlarning sifatini yaxshilashlari va raqobatbardoshligini oshirishlari kerak.

Brend yaratish va marketing: O'zbekiston mahsulotlarini global bozorlar uchun tanitish va brendni rivojlantirishga e'tibor qaratish. Yaxshi marketing strategiyalari orqali mahsulotlar xalqaro bozorlarga chiqarilishi kerak.

Tashqi Savdoga Yuzlanish va Eksportni Kengaytirish. JSTga a'zo bo'lish, mahalliy tadbirkorlarga eksport bozorlariga chiqish imkoniyatini yaratadi. O'zbekiston ishlab chiqaruvchilari uchun eksportni kengaytirish va yangi bozorlarni izlash juda muhimdir.

Eksport imkoniyatlarini kengaytirish: Tadbirkorlar yangi eksport yo'nalishlarini aniqlab, o'z mahsulotlarini eksport qilish uchun zarur bo'lgan sertifikatlar va hujjatlarni olishlari lozim.

Savdo delegatsiyalarini tashkil etish: Tadbirkorlar uchun xalqaro savdo delegatsiyalarini tashkil etish va ularni xalqaro ko'rgazmalarda ishtirok etish imkoniyatlarini yaratish.

Bozorlarga Kirish va Tashqi Savdo To'siqlarini Bartaraf Etish Mahalliy tadbirkorlar uchun yangi bozorlarni o'rganish va ularga kirishning samarali strategiyalarini ishlab chiqish juda muhim. Shuningdek, eksportni kengaytirishning oldida turadigan savdo to'siqlarini bartaraf etish zarur.

Savdo to'siqlarini bartaraf etish: Hukumat tomonidan bojxona va soliq tartiblarini soddalashtirish, mahsulotlarni xalqaro bozorlarga chiqarish uchun zaruriy sharoitlar yaratish.

Savdo kelishuvlarini optimallashtirish: Mahalliy tadbirkorlar uchun savdo kelishuvlaridagi murakkabliklarni soddalashtirish va yengillashtirish orqali ularga ko'proq imkoniyatlar yaratish.

Moliyaviy Qo'llab-Quvvatlash va Kreditlar JSTga a'zo bo'lish mahalliy tadbirkorlar uchun yangi imkoniyatlarni ochadi, ammo bu o'zgarishlar uchun ko'proq investitsiyalar va moliyaviy resurslar talab etiladi. Tadbirlarni amalga oshirishda moliyaviy yordam va imtiyozlar zarur.

Moliyaviy qo'llab-quvvatlash: Mahalliy tadbirkorlar uchun maxsus kreditlar, grantlar va subssidiya dasturlarini ishlab chiqish, shuningdek, davlat va xususiy sektorning birgalikdagi moliyaviy resurslarini jalb etish.

Xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik: Mahalliy tadbirkorlar uchun xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikda imkoniyatlar yaratish, masalan, xalqaro banklar va moliyaviy tashkilotlar bilan investitsiya dasturlarini tashkil etish.

Kadrlar Tayyorlash va Malaka Oshirish. JSTga a'zo bo'lish bilan birga, yangi xalqaro standartlarga javob beradigan malakali ishchi kuchi va menejerlar tayyorlash zarur. Mahalliy tadbirkorlar uchun kadrlar malakasini oshirish va yangi kasblarga o'qitish alohida ahamiyatga ega.

Malakali kadrlar tayyorlash: Mahalliy tadbirkorlar uchun xalqaro bozorlarda raqobatlashishga tayyorlangan malakali ishchilarni tayyorlash dasturlarini ishlab chiqish.

Menejerlar va rahbarlar uchun treninglar: Menejerlar va rahbarlarni xalqaro tijorat, eksport, marketing va boshqaruv bo'yicha ta'lim berish.

Qonuniy va Huquqiy Masalalar. JSTga a'zo bo'lish bilan birga, mahalliy tadbirkorlar uchun yangi huquqiy me'yorlar va normativ talablar paydo bo'lishi mumkin. Shuning uchun, ushbu jarayonda yuzaga keladigan qonuniy masalalar ham yechimini topishi lozim.

Qonuniy va huquqiy yordam: Tadbirkorlarga yangi huquqiy normalar va tartib-qoidalarni tushuntirish, shuningdek, xalqaro savdo shartlarini yoritib beradigan huquqiy maslahat xizmatlarini ko'rsatish.

Mahalliy tadbirkorlar uchun yuqoridagi tavsiyalarni amalga oshirish, ular uchun yangi imkoniyatlarni yaratish va JSTga a'zo bo'lishdan to'liq foyda olish uchun muhim ahamiyatga ega. Bu tavsiyalar O'zbekistonning global iqtisodiy tizimda o'z o'rnini mustahkamlashiga yordam beradi va mahalliy tadbirkorlarni rivojlantirishga ko'maklashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Jahon banki. (2023). O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishining iqtisodiyotga ta'siri bo'yicha prognoz. <https://www.worldbank.org>
- 2.Spot.uz. (2024). O'zbekiston JSTga a'zo bo'lishi bo'yicha harakatlar va xalqaro texnik yordam. <https://www.spot.uz>

3. Prezident.uz. (2024). Shavkat Mirziyoyevning JST bo'yicha chiqishi. <https://www.president.uz>
4. JST rasmiy sayti. (2024). O'zbekiston bilan muzokaralar holati. <https://www.wto.org>
5. O'zbekiston Respublikasi Hukumatining rasmiy sayti. (2024). JSTga a'zolik bo'yicha yuridik islohotlar. <https://www.gov.uz>
6. Urinov, A. (2024). JST bo'yicha Prezident maxsus vakilining intervyusi. [Manba: Matbuotdagi chiqishlar].
7. Mirzayev, M. (2024). Soliq qo'mitasi vakilining JSTga oid fikrlari. [Manba: OAV intervyusi].
8. <https://www.spot.uz/oz/2024/11/04/wto-effect/>
9. Jahon savdo tashkiloti (WTO). (2023). Jahon savdo tashkiloti haqida qisqacha ma'lumot. Jahon Savdo Tashkiloti. Olingan manba: <https://www.wto.org/>
10. O'zbekiston Respublikasi Tashqi savdo vazirligi. (2021). O'zbekistonning Jahon Savdo Tashkilotiga a'zo bo'lishi: Foydalari va istiqbollari. O'zbekiston Respublikasi Tashqi savdo vazirligi. Olingan manba: <http://www.mfer.uz/>
11. Stern, R. M. (2015). Jahon Savdo Tashkiloti va global iqtisodiy boshqaruv. Oksford Universiteti Nashrlari.
12. Anderson, K., & van der Mensbrugghe, D. (2009). Jahon Savdo Tashkiloti va global savdo siyosati. Jahon Banki. Olingan manba: <https://www.worldbank.org/>
13. OECD. (2020). Jahon Savdo Tashkilotining rivojlanayotgan mamlakatlarga ta'siri: O'zbekiston misolida. Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti. Olingan manba: <https://www.oecd.org/>
14. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va sanoat vazirligi. (2020). O'zbekiston iqtisodiyoti: Savdo liberallashtirish va iqtisodiy diversifikatsiya. Olingan manba: <https://www.economy.uz/>
15. BMT Savdo va Taraqqiyot Konferensiyasi (UNCTAD). (2022). Dunyo investitsiyalari hisobot 2022: Barqaror tiklanishga investitsiyalar. BMT. Olingan manba: <https://unctad.org/>